

Nr 34.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.; given Stockholms slott den 22 november 1918.

Under åberopande av bilagda i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

1:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

2:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

3:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

4:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

5:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

6:o) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och

7:o) lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Schotte.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 8—11, 14, 16—19, 21, 27, 29, 30, 32, 36, 38, 40, 42 och 48 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 8.

Rättighet att deltaga i kommunalstämmans överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

- a) är svensk undersåte,
- b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till densamma erlägga skatt,
- c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetts ålder,
- d) icke är omyndig förklarad,
- e) icke är i konkurstillstånd, och
- f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 9.

Rättighet, som i § 8 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig

till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

§ 10.

Mom. 1. I överläggningar och beslut, som angå ärenden, gemensamma för hela kommunen, deltaga samtliga i kommunen röstberättigade.

Mom. 2. Angår ärende endast i mantal satt jord, tillkommer talan och rösträtt allenast dem, som innehava sådan jord.

I ärende, som nu sägs, tillkommer talan och rösträtt jämväl omyn- dig, oskiftat dödsbo, bolag eller annan samfällighet. För omyndig röstar förmyndaren eller, där flera äro förmyndare, den som dessa bland sig utse; för oskiftat bo må delägarna i boet utse ombud; för samfälld egen- dom må ej mer än en person föra talan.

§ 11.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. Där för deltagande — — — bestämda grunden.

§ 14.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av pröv- ningsnämnden granskad, skall kommunalnämnden med ledning av denna längd och mantalslängden samt enligt bifogade formulär litt. A. upprätta en längd, upptagande kommunens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i kommunen mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnått eller uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i kommunen mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i sistnämnda längd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 8, däri hindret beröres. Äro i kommun — — — hos kommunalnämnden förvaras.

Huru denna längd — — — komma under prövning.

Missnöje med kommunalstämmans — — — vid kommunalstäm- man företedda.

§ 16.

Kungörelse om kommunalstämma — — — dagen ånyo uppläsas.
För ärende, som — — — erläggande av bidrag därtill.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å
plats eller platser inom kommunen, som kommunalstämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — deltagandes röster annorlunda
beslutar — — — kännedom. Har vid fattandet av — — — deltagandes
röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kommunalstämman förekomma.

På kommunalstämma — — — nästföljande kalenderår.

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

§ 17.

Mom. 1. Tre ordinarie kommunalstämmor — — — — —
för dessa stämmor ovan stadgade tid.

Ordinarie kommunalstämma i december — — — — —
sön- eller helgdag.

Angående kommunalstämma — — — särskilt stadgat.

Den, vilken — — — sagda förvaltning.

Mom. 2. Kommunalstämma hålles även när Konungens befallningshavande eller kommunalnämnden det äskar, eller då ordföranden finner sådant nödigt. Enskild man, som är berättigad till talan i kommunalstämma, ävensom vederbörande kronobetjänt, äger ock kommunalstämmas sammankallande för uppgivet ärende begära. Varder denna begäran av ordföranden avslagen, meddelar han, om så äskas, sitt beslut skriftligen med skälen därtill; och äger sökanden att däröver föra klagan inom den tid och på den ort, som för besvärns anförande i § 75 stadgas.

§ 18.

De ärenden, som å kommunalstämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda av kommunalnämnden eller annan av kommunen tillsatt nämnd eller styrelse, dit ärendet efter sin beskaffenhet hör, eller av en eller flera särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Val må dock kunna av kommunalstämma förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av kommunen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon kommunens rättighet.

Innan ärende, som beretts annorledes än genom kommunalnämnd, företages till avgörande å kommunalstämma, skall kommunalnämnden lämnas tillfälle att däröver avgiva yttrande.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 19.

Mom. 1. Kan ärende, som av kommunalstämma handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 2. Då jämlikt § 18 eller § 40 mom. 2 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valseglarna avlämnats och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valseglarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvisa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammas avgörande och inist en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 16 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 21.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i kommun, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor;

d) höjande av visst, under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

2:o) mer än 15 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

3:o) mer än 10 % i kommun, där högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 27.

Mom. 1. I kommun med över 3,000 invånare skall, med de villkor och undantag här nedan sägs, den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt uppdragas åt kommunalfullmäktige.

Mom. 2. Vill kommun med 3,000 invånare eller därunder åt fullmäktige överlåta beslutanderätt, som i mom. 1 avses, må sådant vara tillåtet.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande ofördröjligen anmälas.

§ 29.

Mom. 1. För val — — — inom valkrets.

Mom. 2. Är kommun delad — — — valdistrikt för kommunalfullmäktigval.

Mom. 3. Äro i kommun — — — kommunalnämnden bestämmer.

Mom. 4. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken användes annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 5. a) Val av kommunalfullmäktige — — — valdistriktet, röstlängd.

I fråga om — — — sådan anmärkning.

b) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av oförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, om han — — — tillsett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll i — — — skall försändelsen assureras.

c) Konungens befallningshavande — — — valet gäller.

§ 30.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 32.

Mom. 1. Mellan lika rösttal — — — skiljas genom lottning.

Mom. 2. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 3. Avgår kommunalfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 4. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 36.

Mom. 1. Kungörelse om fullmäktiges sammanträde första gången efter fattande av beslut, varom i § 27 förmäles, skall utfärdas av stämans ordförande, därefter av fullmäktiges ordförande eller, i händelse av hans förhinder, av vice ordföranden. Kungörelsen skall innehålla bestämd uppgift om tid, ställe och överläggningsämne för sammanträdet och uppläsas minst åtta dagar — — — ånyo uppläsas.

För ärende — — — bidrag därtill.

Besluta fullmäktige — — — föranstalta därom.

Skriftlig kallelse — — — honom översändas.

Mom. 2. Kommunalfullmäktige må ej — — — av dem äro tillstädes. Är till följd av stadgandena i § 17 mom. 1 samt i mom. 4 här nedan tillstädesvarande fullmäktig hindrad — — — för ärendets företagande.

Ordförande eller ledamot — — — inställas eller upplösas.

Mom. 3. Vid kommunalfullmäktiges — — — i besluten, deltaga.

Mom. 4. Kommunalfullmäktiges förhandlingar skola — — — hållas.

Vid omröstning — — — sker öppet.

Till beslut i sådana uti § 21 mom. 2 angivna frågor — — — fullmäktiges beslut.

I övrigt gäller — — — stadgat är.

§ 38.

Kommunalnämnden tillhör att:

ombesörja verkställigheten — — — kommunens övriga inkomster;

verkställa beredning, varom i § 18 förmäles, av ärenden, som skola förekomma till behandling å kommunalstämma;

avgiva infordrade betänkanden — — — socknenämnds handläggning överlämnat.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 33 häft. (Nr 34.) 2

§ 40.

Mom. 1. Kommunalstämman utser, med hänsikt till kommunens vidd och folkmängd, det antal ledamöter, varav kommunalnämnden skall vara sammansatt; dock må detta antal icke vara under fem eller över elva.

Vid samma tillfälle utses jämväl ett lika antal suppleanter.

Mom. 2. Val av ledamöter och suppleanter i kommunalnämnd sker proportionellt på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade kommunmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 42.

I avseende — — — stadgat är.

Beträffande såväl de ordinarie ledamöternas som suppleanternas tjänstgöringstid gäller vad i § 28 mom. 2 är stadgat i avseende å kommunalfullmäktige.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid, och har valet ej skett proportionellt, anställes fyllnadsval; och bör dylikt val, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, äga rum å ordinarie kommunalstämma i december. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 48.

Kommunalnämnden må ej handlägga ärende, där icke mer än hälften av ledamöternas hela antal är tillstädes.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 18 första stycket och § 36 mom. 4 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 maj 1919.

I kommun eller municipalsamhälle, där kommunal- eller municipalfullmäktige finnas eller skola tillsättas, skall å stämma före utgången av mars månad 1919 val av hela antalet fullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för tiden från och med den 1 maj 1919

till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå den 30 april 1919.

Särskild röstlängd skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan, med iakttagande av föreskrifterna i § 65 första stycket, företagas till justering å stämma å sådan tid i mars månad 1919, att längden vinner tillämpning såväl vid fullmäktigvalet som vid det landstingsmannaval, vilket, enligt vad därom särskilt är stadgat, kommer att äga rum under nämnda månad.

Där i fall, som i § 29 mom. 5 a) tredje stycket sägs, ordförande vid distriktsstämma jämte suppleant för honom ej finnes utsedd, skall sådan ordförande jämte suppleant utses i god tid före fullmäktigvalet.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnd äga rum. Därvid skall halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för allenast två år; och böra dessa ledamöter och suppleanter, och de, som skola kvarstå i fyra år, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å stämma eller sammanträde med fullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av stämman eller fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Formulär litt. A.

Röstlängd för N. N. socken.

Nummer i debiterings- och uppbörds- längden.	Den röstberättigades		Mantalskriven		Anmärkningar. *)
	namn och yrke eller titel.	bostad.	inom kommunen.	utom kommunen.	
1	Karlfelt, N., major	Glittringe	1	—	Ej rösträtt § 8 e).
2	Sven Persson, arrendator	Lugnås	1	—	
3	Anders Svensson, hemmansägare .	Berga	1	—	
—	Mina Svensson, hustru till föregående	"	1	—	Ej rösträtt § 8 d).
4	Petter Krantz, skomakare	Österby, Holms kom.	—	1	
5	Berg, N., kronoarrendator	Mora kungsladugård	1	—	
6	Olsson, Anders, arbetare	Lugnet.	1	—	Myndig 19... Rösträtt fr.o.m. 19...
—	o. s. v. i den ordning, som i debiterings- och uppbördslängden är följd.		—	—	
—			—	—	
—			—	—	
Summa			6	1	

N. N. den ..... 19.....

På kommunalnämndens vägnar

N. N.
Ordförande.

Justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.

Stämmans ordförande.

Ånyo justerad å kommunalstämma den ..... 19.....

N. N.

Stämmans ordförande.

*) I denna kolumn göres bl. a. anteckning om dem, vilka under det år, varunder röstlängden upprättas, uppnått eller uppnå myndig ålder och sålunda först från och med nästföljande år bliva röstberättigade.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad
den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 7, 9—11, 13, 15—18, 24, 25, 28, 41
och 56 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862
skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 7.

Mom. 1. Uti stad — — — åt stadsfullmäktige.

Mom. 2. I stad — — — beslutanderätt överlåta.

Förslag om upphävande av sådant beslut må icke väckas förrän
fem år efter beslutets fattande.

Beslut i omförmälda frågor skall hos Konungens befallningshavande
ofördröjligen anmälas.

§ 9.

Rättighet att vid allmän rådstuga deltaga i överläggningar och
beslut i alla de staden rörande angelägenheter, vilka icke enligt rikets
grundlagar eller särskilda författningar äro vissa klasser av stadens med-
lemmar förbehållna, tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 57 förbunden att till
densamma erlægga skatt,

c) senast under nästföregående år uppnått tjuguettt års ålder,

d) icke är omyndig förklarad,

- e) icke är i konkurstillstånd, och
- f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 10.

Rättighet, som i § 9 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

§ 11.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 13.

Sedan taxeringslängden för allmänna bevillningen blivit av provningsnämnden granskad, skall magistraten med ledning av denna längd och mantalslängden upprätta en längd, upptagande stadens samtliga röstägande medlemmar och särskilt angivande, dels vilka som icke äro i staden mantalsskrivna, dels ock vilka som under kalenderåret uppnått eller uppnå myndig ålder, jämte summa för dels i staden mantalsskrivna röstberättigade, dels övriga röstberättigade. Anteckning i denna röstlängd rörande hinder för rösträtt må ske endast genom angivande av den del av § 9, däri hindret beröres. Förrän röstlängden tillämpas, skall den för varje gång vara minst åtta dagar å kungjort ställe till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med magistratens — — — inför magistraten företedda.

§ 15.

Kallelse — — — kännedom.

I december — — — av de i omröstningen deltagandes röster,
skall kallelsen — — — tidning.

Kallelsen — — — rådstuga fattas.

§ 16.

Ej må ärende å allmän rådstuga till behandling företagas förr, än det blivit vederbörligen berett av magistraten eller stadens drätselkammare eller annan av allmän rådstuga tillsatt styrelse, dit detsamma efter ärendets beskaffenhet hör, eller av särskilt för sådan beredning utsedda personer.

Skola två eller flera personer utses för beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1.

§ 17.

Mom. 1. Kan ärende, som vid allmän rådstuga handlägges, å den utsatta dagen icke till slut bringas, skall rådstugan fortsättas å annan dag och, därest rådstugan så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har magistraten att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för rådstugans fortsättande.

Mom. 2. Om vid ärendes behandling å rådstuga begäres uppskov med detsammans avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som magistraten har att med iakttagande av de i § 15 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 18.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och befäster detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Falla rösterna lika för olika meningar, är den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

e) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslag ej utgår, i stad, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor;

d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag, då höjningen skulle utgöra:

1:o) mer än 25 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i stad, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till staden vare sig de beslutats å allmän rådstuga, av stadsfullmäktige eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 24.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med av-
sikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valet får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till
storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan
är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser in-
lägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet
är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföran-
den kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva rösträtt. Val-
kuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat
kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 25.

För rösternas sammanräknande — — — avse själva fullmäktig-
valet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel
röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel
röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom
halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en
tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en
fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — —
högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet
valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver
detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma
första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — —
samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar
av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 28.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkens namn står främst på sedeln.

Den, som erhållit — — — inläggas under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 41.

För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver — — — en röst.

Till beslut i de uti § 18 mom. 2 angivna fall erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster.

I övriga frågor bestämmes, där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, utgången genom enkel röstpluralitet. Utfalla — — — lika antal röster.

Vad i § 17 mom. 2 samt § 18 mom. 3, 4 och 5 är för allmänna rådstugan stadgat — — — å stadsfullmäktige.

§ 56.

Ledamöterna i drätselkammaren — — — av allmänna rådstugan.

Sådant val sker, där två eller flera personer skola utses, proportionellt på sätt — — — ökat med 1.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 16 första stycket och § 41 tredje stycket enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

I stad, där stadsfullmäktige finnas, skall under mars månad 1919 val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Därvid skall halva antalet fullmäktige eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1920 och återstående antalet fullmäktige för tiden från och med den 1 april 1919 till och med den 31 december 1922; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå till utgången av år 1920, och de, som skola kvarstå till utgången av år 1922, utses genom särskilda val. Tjänst-

göringstiden för de fullmäktige, som dessförinnan utsetts för tid efter den 31 december 1918, skall utgå den 31 mars 1919.

Särskild röstlängd skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den, med iakttagande av stadgandet i § 13 första stycket tredje punkten, kommer till användning såväl vid fullmäktigvalet som vid det landstingsmannaval, vilket, enligt vad därom särskilt är stadgat, kommer att äga rum under mars månad 1919.

Efter denna lags ikraftträdande men före utgången av år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i drätselkammare äga rum. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å allmän rådstuga eller sammanträde med stadsfullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, å rådstuga eller av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 5, 7—11, 14 och 23 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 5.

Mom. 1. För val — — — i valkretsar.

Vid valkretsindelningen — — — särskilda valkretsarna.

Indelningen i — — — uppgjort förslag.

Mom. 2. Sedan taxeringslängden — — — med ledning av denna längd och mantalslängden upprätta särskild — — — tillgängliga. Anmärkning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 7, däri hindret beröres.

Magistraten sammanträder — — — i röstlängden upptagen, ej anses hava befogenheten av sitt anspråk styrkt, detsamma genom avsagt beslut ogillas.

Över anmärkning — — — förmak anslagen.

Missnöje emot — — — magistraten företedda.

§ 7.

Rättighet att deltaga i val av stadsfullmäktige tillkommer man eller kvinna, som

a) är svensk undersåte,

b) är medlem av kommunen samt enligt § 40 förbunden att till densamma erlägga skatt,

- c) senast under nästföregående kalenderår uppnått tjuguetå års ålder,
- d) icke är omyndig förklarad,
- e) icke är i konkurstillstånd, och
- f) icke är från ovannämnda rättighet utesluten på grund av ådömd straffpåföljd.

§ 8.

Mom. 1. Rättighet, som i § 7 sägs, tillkommer ock gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ändå att hon icke är skattskyldig till kommunen, såframt dylik skattskyldighet åligger mannen och hon uppfyller övriga i nämnda paragraf stadgade villkor.

Mom. 2. Röstägande är — — — en rösträttsberättigad.

Fullmakten skall — — — underskrift bestyrkt.

§ 9.

Varje röstberättigad äger en röst.

§ 10.

Mom. 1. Valet sker med slutna sedlar. Därvid skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — namnen avse själva fullmäktigvalet.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med avsikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finns i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

Mom. 2. Valförrättning får ej — — — inom vallokalen.

Vid valförrättning skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att om han — — — till-

sett, att kuvertet är behörigen stämplat men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden kuvertet i valurnan — — — därtill utser.

Ej må någon i annan ordning än nu är sagd utöva rösträtt. Valkuvert som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.

Då uppehåll — — — röstningen avslutad.

§ 11.

För rösternas sammanräknande — — — själva fullmäktigvalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 14.

Mom. 1. Hava vid valet — — — de återstående platserna.

Mom. 2. Avgår stadsfullmäktig — — — tilldelats honom.

Vid den nya — — — själva fullmäktigvalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valda, vilkas namn står främst å sedeln.

Den, som erhållit — — — inlägges under försegling.

Mom. 3. Finnes i fall — — — blivit vald.

§ 23.

Mom. 1. För varje fråga — — — eller nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter — — — stadsfullmäktig en röst.

Där ej — — — lika antal röster.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

a) avhändande av fast egendom — — stadsplan eller tomtindelning;

b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;

c) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

d) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande, eller ingående av borgen;

e) efterskänkande av oguldna stadsutskylder.

Mom. 3. Efterskänkande av oguldna stadsutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 4. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt belopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919; dock skall vad i § 23 mom. 2 och 3 enligt deras nya lydelse är stadgat gälla först från och med den 1 april 1919.

År 1919 skall å stadgad tid val av hela antalet stadsfullmäktige äga rum. Därvid skall inom varje valkrets hälften av det för kretsen bestämda antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, utses för två år från och med den 1 april 1919 och återstoden av det för kretsen bestämda antalet för fyra år från och med sistnämnda dag; och böra de fullmäktige, som skola kvarstå två år, och de, som skola kvarstå fyra år, utses genom särskilda val. Tjänstgöringstiden för de stadsfullmäktige, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 mars 1919.

Röstlängd för varje valkrets skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan, med iakttagande av föreskrifterna i § 5 mom. 2, komma till användning vid valet.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i drätselnämnden äga rum. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, som dessförinnan utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å sammanträde med stadsfullmäktige före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862.

Häriigenom förordnas, att §§ 6, 7, 12, 13, 15, 23 och 35 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 6.

Vid omröstning följes, *på landet*, vad för kommunalstämma och, *i stad*, vad för allmän rådstuga stadgat är i avseende på rösträtt samt dess utövning och överlåtande på annan person.

De för kommunerna — — — till granskning framlagd.

Innan något ärende — — — komma under prövning.

Missnöje med kyrkostämmans — — — vid kyrkostämman företedda.

§ 7.

Där stads- och landsförsamlingar — — — varefter de för varje mening avgivna rösterna sammanräknas.

Vad sålunda är stadgat — — — med varandra förenade.

§ 12.

Kallelse till kyrkostämma — — — må sökas.

Har domkapitlet — — kallelsen utfärda.

Kungörelsen uppläses — — — ånyo uppläsas.

Bihang till urtima riksdagens protokoll 1918. 1 saml. 33 häft. (Nr 34.) 4

För ärende — — — sådan stämman fattas.

Kungörelsen skall på ordförandens föranstaltande jämväl anslås å plats eller platser inom församlingen, som kyrkostämman för ändamålet bestämmer.

Tillkännagivande om tid — — — två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster annorlunda beslutar, — — — en tredjedel av de i omröstningen deltagandes röster, skall tillkännagivandet införas jämväl i denna tidning.

Tillkännagivandet skall — — — å kyrkostämman förekomma.

På kyrkostämman ankommande — — — nästföljande kalenderår.

Ordföranden skall — — — före stämman.

Den omständigheten — — — för stämmans hållande.

§ 13.

Mom. 1. De ärenden, som å kyrkostämman till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämman förrättas utan föregående beredning. Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förnäles, sker valet proportionellt, på sätt därom särskilt är stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, som erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Mom. 2. Kan ärende, som av kyrkostämman handlägges, å den utsatta dagen icke bringas till slut, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så beslutar, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmans fortsättande.

Mom. 3. Då jämlikt mom. 1 eller § 23 val sker proportionellt, äger ordföranden, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valsedlarna avlämnats, och innan sammankomsten upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valför-

rättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valsedlarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 4. Om vid ärendes behandling å stämman begäres uppskov med detsammes avgörande och minst en tredjedel av de närvarande därom förena sig, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 12 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov som nu är sagt må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 15.

Mom. 1. Sedan överläggningen förklarats — — — nej besvaras.

Ordföranden tillkännagiver därefter, huru enligt hans uppfattning beslutet utfallit, och bekräftar detsamma, där omröstning ej begäres, med klubbslag. Omröstning skall verkställas efter upprop, och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet. Där ej för särskilda fall annorlunda stadgas, bestämmes utgången genom enkel pluralitet av de avgivna rösterna. Fålla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

Mom. 2. Till beslut erfordras två tredjedelar av de i omröstningen deltagandes röster, då beslutet avser:

- a) avhändande av fast egendom — — — av sådan egendom;
- b) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;
- c) beviljande av anslag för ändamål eller behov, som icke är nytt men för vilket under det löpande året anslaget ej utgår, i *församling på landet*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 9 kronor, i *stadsförsamling*, där högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete överstiger 10 kronor, samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*, därest högsta kommunalskatten för 100 kronors inkomst av kapital och arbete i någon av församlingarna överstiger 10 kronor;
- d) höjande av visst under det löpande året utgående anslag i *församling på landet*,
så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 9 kronor men icke 12 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 12 kronor men icke 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten överstiger 15 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

i *stadsförsamling*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2) mer än 15 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 % i församling, där högsta kommunalskatten överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

samt i *förenade stads- och landsförsamlingar*,

så vitt höjningen skulle utgöra:

1) mer än 25 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 10 kronor men icke 13 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

2:o) mer än 15 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 13 kronor men icke 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete,

3:o) mer än 10 %, därest högsta kommunalskatten i någon av församlingarna överstiger 16 kronor för 100 kronors inkomst av kapital och arbete;

e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

f) upptagande eller förnyande av lån eller förlängning av tiden för erhållet låns återbetalande eller ingående av borgen;

g) efterskänkande av oguldna kommunalutskylder.

Mom. 3. Med kommunalskatt avses i mom. 2 c) och d) utskylder till kommunen, vare sig de beslutats å kommunalstämma eller å kyrkostämma.

Mom. 4. Efterskänkande av oguldna kommunalutskylder må ske allenast, där, efter prövning av varje särskilt fall, verkligt ömmande omständigheter befunnits föreligga.

Mom. 5. Beslut om beviljande av anslag skall tillika innefatta, huruvida anslaget skall utgå av tillgängliga medel eller erforderligt be-
lopp uttaxeras eller upplåning därav ske.

§ 23.

Kyrkoherden eller den — — — i kyrkorådet ordförande.

I skolrådet — — — vara ordförande.

I den — — — stämman tillstådes.

Till ledamöter i kyrkorådet äger församlingen att å kyrkostämman utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Till ledamöter — — — män eller kvinnor.

Ledamöter i särskild — — — styrelsen företrädde.

Väljes kvinna — — — avsäga sig uppdraget.

Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.

Särskild fortsättningsskolestyrelse — — — vice ordförande.

I såväl kyrkorådet — — — icke understiga fem.

Ledamöterna — — — vunnit tillämpning.

Kyrkovårdar väljas å kyrkostämman för en tid av fyra år.

Då val av ledamöter i kyrkoråd eller skolråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses suppleanter till lika antal. I avseende å valbarhet och tjänstgöringstid gälle för suppleant vad om ledamot är stadgat.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd skall ske proportionellt på sätt som därom särskilt är stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under den för honom bestämda tjänstgöringstid och har valet ej skett proportionellt, anställs fyllnadsval; och bör den sålunda valde tjänstgöra under den tid, som för den avgångne återstått. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

§ 35.

De avgifter, om vilka kyrkostämman beslutar, skola, utom i de fall, för vilka annorlunda är i lag eller författning föreskrivet, utgå på sätt om bidrag till kommuns gemensamma utgifter är stadgat i förordning-

arna om kommunalstyrelse på landet och i stad, med iakttagande därav
— — — av kyrkostämma beslutas.

I fråga — — — icke ändring.

Angående den lindring — — — är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

De röstlängder, som, enligt vad särskilt är stadgat, skola upprättas under början av år 1919, skola förses med anteckning, som i § 6 andra stycket sägs.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kyrko- och skolråden äga rum. Halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall efter lottnings utträda vid slutet av år 1921. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, vilka före det nu föreskrivna valet utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å kyrkostämma före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan av stämman tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

L a g

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863.

Härigenom förordnas, att §§ 4, 5, 11, 13, 16 och 25 i förordningen om kyrkostämma, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 4.

Rättighet att deltaga i kyrkostämmas överläggningar och beslut tillkommer man eller kvinna, som

- a) är medlem av svenska kyrkan,
- b) vid val av stadsfullmäktige har rösträtt samt
- c) är inom församlingen mantalsskriven eller ändock därstädes äger fast egendom eller är för inkomst av arbete eller kapital till allmän beviljning uppförd.

Den, som till — — — kyrkostämma undantagen.

Den, som i och för — — församlings kyrkostämma.

§ 5.

Mom. 1. Varje röstberättigad äger en röst.

Mom. 2. De röstberättigade skola införas i behörig röstlängd, som överståthållarämbetet för varje år från uppbördsverket inforrdar och låter tillställa församlingens kyrkoherde senast inom den 15 april för att vid kyrkostämma före maj månads utgång justeras. De röstberättigades ordning i röstlängden bestämmes av vars och ens bostad eller, då röstberättigad icke bor inom församlingen, av läge å fastighet eller rörelse, för vilken rösträtt utövas. För anmärkningar vare i längden nödigt rum lämnat. Anteckning rörande hinder för rösträtt må däri ske endast genom angivande av den del av § 4, däri hindret beröres.

Mom. 3. Röstlängd, som vid kyrkostämma — — — sin behörighet styrker.

Förvärvar någon — — — i röstlängen införd.

§ 11.

De ärenden, som å kyrkostämma till avgörande företagas, skola förut vara vederbörligen beredda — — — lämpligt eller nödigt.

Val må dock kunna av kyrkostämma förrättas utan föregående beredning.

Lag samma vare, där ärende kräver skyndsam handläggning och icke avser utgift eller avhändande av församlingen tillhörig egendom eller efterskänkande av någon församlingens rättighet.

Skola två eller flera personer utses för särskild beredning, varom ovan förmäles, sker valet proportionellt, på sätt därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om samtliga väljandes antal delas med det antal personer, valet avser, ökat med 1; och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträda ordföranden.

§ 13.

Mom. 1. Sedan överläggningen — — — med klubbslag.

Mom. 2. Omröstning skall verkställas efter upprop och, därest icke sluten omröstning begäres, ske öppet.

Mom. 3. Till beslut erfordras blott enkel pluralitet av de avgivna rösterna.

Mom. 4. Falla rösterna lika för olika meningar, varder den mening beslut, som ordföranden biträder.

§ 16.

Mom. 1. Kan ärende, som av kyrkostämma handlägges, å den utsatta dagen icke bringas till slut, skall stämman fortsättas å annan dag och, därest stämman så besluter, kungörelse härom i vederbörlig ordning utfärdas. Beslutes icke kungörelse, har ordföranden att, innan sammankomsten upplöses, bestämma och för de närvarande tillkännagiva dagen för stämmas fortsättande. Den del av protokollet, som om sagda ärende handlar, skall icke justeras innan överläggning därom slutad är.

Mom. 2. Då jämlikt § 11 eller § 25 val sker proportionellt, äger ordförande, om han med avseende å befarad tidsutdräkt eller av annan anledning så finner nödigt, att, sedan valseglarna avlämnats, och, innan sammankomsten, upplöses, utsätta annan dag för valförrättningens fortsättande och avslutande. I sådant fall skola vid stämman utses minst två personer att såsom kontrollanter närvara vid den fortsatta valförrättningen, och skall valurnan, i vilken de avlämnade valseglarna förvaras, omsorgsfullt förseglas under minst två närvarandes sigill samt därefter sättas i säkert förvar. Innan förseglingen vid förrättningens fortsättande borttages, skall ordföranden i kontrollanternas närvaro förvissa sig om att sigillen äro obrutna.

Särskild kungörelse om dag för valförrättningens fortsättande erfordras ej.

Mom. 3. Om vid ärendes behandling å stämma begäres uppskov med detsammes avgörande och minst en tredjedel av de närvarande sig därom förena, då skall ärendet uppskjutas till annan dag, som ordföranden har att med iakttagande av de i § 10 givna föreskrifter kungöra.

Uppskov må ej ske i fråga om val eller mer än en gång i något ärende, såvida icke uppskovet beslutas av pluraliteten i vanlig ordning.

§ 25.

Mom. 1. Kyrkoherden eller den — — — som skolrådet ordförande.

Mom. 2. Till ledamöter i kyrkorådet äger församligen att å kyrkostämma utse, till det antal den finner lämpligt, för gudsfruktan och nit kända män eller kvinnor.

Mom. 3. Till ledamöter — — — män eller kvinnor.

Skolrådet väljer — — — en vice ordförande.

Mom. 4. Kvinna, som — — — avsäga sig uppdraget.

Mom. 5. I så väl — — — icke understiga fem.

Mom. 6. Ledamöterna i kyrko- och skolråden — — — åter inväljas.

Kyrkovärdar väljas å kyrkostämma för en tid av två år.

Mom. 7. Då val av ledamöter i kyrkoråd äger rum, må, där församlingen så beslutar, jämväl utses ett lika antal suppleanter. I avseende å valbarhet gälle vad om ledamot är stadgat. Tjänstgöringstid för suppleant är två år.

Vad här ovan — — — ledamöterna i skolrådet.

Val av ledamöter och suppleanter i kyrkoråd eller skolråd sker proportionellt på sätt som därom är särskilt stadgat, därest sådant äskas av minst så många väljande, som motsvara det tal, vilket erhålles, om

samtliga väljandes antal delas med det antal ordinarie ledamöter, valet avser, ökat med 1, och har i sådant fall stämman att bland de närvarande röstberättigade församlingsmedlemmarna utse erforderligt antal personer att vid valförrättningen biträdande ordföranden.

Avgår ordinarie ledamot under det för honom bestämda tjänstgöringstid, och var valet ej skett proportionellt, må vid nytt val annan utses i hans ställe. Den sålunda valde tjänstgör under den tid, som för den avgångne återstår. Avgår ordinarie ledamot, som utsetts vid proportionellt val, inkallas till ordinarie ledamot den suppleant, som enligt den mellan suppleanterna bestämda ordning bör i stället inträda.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

Röstlängd, som avses i § 5 mom. 2, skall enligt de nya bestämmelserna uppläggas så tidigt, att den kan justeras vid den första ordinarie kyrkostämman under år 1919.

Å stadgad tid under år 1919 skall val av hela antalet ledamöter och suppleanter i kyrko- och skolråden äga rum. Halva antalet eller, om detta icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, skall efter lottning utträda vid slutet av år 1921. Tjänstgöringstiden för de ledamöter och suppleanter, vilka före det nu föreskrivna valet utsetts, skall utgå den 31 december 1919.

Å kyrkostämma före utgången av år 1919 skall till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan av stämman tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting
den 21 mars 1862.

Härigenom förordnas, att §§ 2, 4—6, 8, 10 och 40 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 skola erhålla följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. För val av landstingsmän indelas länet i valkretsar särskilt för landsbygden och särskilt för städerna.

För varje valkrets utses, oavsett dess folkmängd, en landstingsman och därutöver efter folkmängden en landstingsman för varje fullt tal av 4,000.

2. Domsaga med en folkmängd av 32,000 eller däröver skall delas i valkretsar under iakttagande, att för varje valkrets komma att utses minst tre, högst åtta landstingsmän; att området för varje valkrets skall kunna omslutas med en sammanhängande gränslinje; att delning av domsaga, som utgöres av flera tingslag eller härad, verkställles, där sådant utan avvikelse från redan givna regler kan ske, efter tingslag eller härad; samt att eljest delning i valkretsar sker efter kommuner. Utan hinder av vad nu är sagt må dock av tingslag bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000, då synnerliga skäl därtill äro.

Med tingslag förstås sådan del av domsaga, som utgör egen domkrets.

Domsaga, vars folkmängd ej uppgår till 32,000, utgör en valkrets; dock att, där folkmängden överstiger 20,000 eller samfärdsmedlens bristfällighet eller andra liknande orsaker påkalla domsagans delning, dom-

sagan må, där så lämpligen kan ske, delas i två valkretsar; skolandet vid en sådan delning iakttagas vad ovan för delning av större domsaga finnes stadgat.

Höra delar av samma domsaga till olika landstingsområden, bildar varje del en valkrets.

3. Stad, vars folkmängd utgör minst 8,000, bildar egen valkrets. Stad med mindre folkmängd än 8,000 skall förenas med annan eller andra sådana städer till en valkrets med minst 8,000, högst 16,000 invånare. Kan förening ej sålunda ske, eller skulle den medföra synnerlig olägenhet, må stad eller städer bilda en valkrets, ändå att folkmängden däri ej uppgår till 8,000.

4. Därest det antal landstingsmän, som med tillämpning av nu meddelade föreskrifter bör utses inom ett län, icke uppgår till tjugu, skall såsom grund för rättigheten att efter folkmängden välja ombud till landstinget bestämmas lägre tal än det uti mom. 1 antagna, på det att landstingsmännens antal för hela länet må uppgå till minst tjugu; och skall i öfrigt vid valkretsindelningen för landsbygden iakttagas, att landstingsmännens antal för varje valkrets ej må vara lägre än tre eller högre än åtta.

5. I sammanhang — — — lika fördelat.

6. Indelningen i — — — Konungens befallningshavande.

7. Varda de — — — omförmälda valkretsgrupper.

Har vid — — — och suppleanter.

Skola de — — — stadgade val.

Förslag till — — — tjänstgöringstiden inskränkes.

8. Har förordnande — — — må föranledas.

Om folkmängden — — — äga rum.

Därest val — — — och suppleanter.

I fall — — — tjänstgöringstiden inskränkes.

9. Utträder stad — — — befattningar fortfara.

Har beslut — — — må föranledas.

Om folkmängden — — — äga rum.

Därest val — — — och suppleanter.

I fall — — — tjänstgöringstiden inskränkes.

§ 4.

Valen av landstingsmän — — — med slutna sedlar.

Vid valen skola begagnas valsedlar av vitt papper utan kännetecken.

Å valsedel må — — — för viss meningsriktning).

Namnen skola — — — valet av landstingsmän.

Ogill är valsedel:

till vilken använts annat än vitt papper;

å vilken finnes något kännetecken, som kan antagas vara med av-
sikt där anbragt;

vilken upptager partibeteckning å annat ställe än ovanför namnen.

Upptager valsedel — — — vare ändock giltig.

Finnas i ett valkuvert två eller flera valsedlar, vare de alla ogilla.

§ 5.

1. Rätt att deltaga i landstingsmannaval tillkommer inom den kommun, där han är mantalsskriven, en var i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigad.

2 a) Val av landstingsmän — — — kommunalstyrelse på landet.

b) Valet förrättas — — — till kommunalstämma stadgas.

Om rösträtt — — — på annan samt om röstlängden — — — är stadgat.

c) Valet skall förrättas — — — i omröstningen deltagandes röster så beslutar, å annan dag under senare hälften av mars månad.

Valet får — — — noggrant angivas.

d) Ej må — — — inom stämmolokalen.

Vid förrättningen, därvid stämmans ordförande biträdes av två av densamma utsedda personer, skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen — — — valurnan är tom.

Valmännen äga avgiva — — — kunna iakttagas.

Valmannen har att vid någon av omförmälda särskilda platser inlägga sin valsedel i kuvertet, varvid iakttages, att, — — — att kuvertet är behörigen stämplat, men eljest på utsidan omärkt, nedlägger ordföranden — — — själv därtill utser.

Ej må någon i annan ordning, än nu är sagd, utöva rösträtt. Valkuvert, som saknar behörig stämpel eller är å utsidan märkt med annat kännetecken, varde ej mottaget.¹

Då uppehåll — — — sigillen äro obrutna.

De valmän — — — röstningen avslutad.

Omedelbart därefter — — — i protokollet avtryckas.

Sedan valprotokollet upplästs — — — skall försändelsen assureras.

e) Domhavanden skall — — — från valens förrättande.

Vid förrättningen biträdes — — — är valförrättningen avslutad.

3. a) I stad förrättas valet inför magistraten.

Valet, som skall — — — noggrant angivas.

Om kallelse — — — på annan samt om röstlängdens — — — är stadgat.

I övrigt skall — — — är föreskrivet.

b) I stad — — — för sammanräkningen tillkännagivas.

För annan stadsvalkrets — — — skall försändelsen assureras.

Sammanräkningen av rösterna — — — mest spridda tidningar.

Valets utgång kungöres — — — är valförrättningen avslutad.

4. Vid avfattande — — — Kungl. Maj:t fastställs.

§ 6.

För rösternas sammanräknande — — — en grupp (partigrupp).

Inom varje grupp — — — avse själva landstingsmannavalet.

Härvid iakttages i fråga om den fria gruppen:

1:o) Vid första sammanräkningen gäller varje valsedel såsom hel röst. Det namn — — — första i ordningen.

2:o) Vid varje följande sammanräkning gäller valsedel såsom hel röst, där icke — — — rum i ordningen. Annan valsedel gäller såsom halv röst, där ett av dessa namn erhållit rum i ordningen; såsom en tredjedels röst, där två av dessa namn uppförts i ordningen; såsom en fjärdedels röst, där tre av dessa namn uppförts i ordningen — — — högsta rösttalet.

I fråga om partigrupp iakttages:

1:o) Upptaga valsedlar till antal av mer än hälften av hela antalet valsedlar inom gruppen (gruppens rösttal) samma första namn, bliver detta namn det första i ordningen; upptaga valsedlar, som hava samma första namn och utgöra mer än två tredjedelar av gruppens rösttal — — — samma första och samma andra namn samt utgöra mer än tre fjärdedelar av gruppens rösttal — — — efter samma grunder.

2:o) I den mån — — — motsvarande tillämpning.

§ 8.

1. Sedan valet — — — först tilldelats honom.

De nya sammanräkningarna — — — — landstingsmännen blivit valda.

Vid varje ny — — — landstingsmannavalet. Varje valsedel gäller såsom hel röst, och röstvärdet skall — — — vald till suppleant.

2. Vid valtillfället skall — — — blivit tidigare vald.

§ 10.

Valbar till landstingsman är envar inom landstingsområdet röstberättigad man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder.

Landstingsman kan ej vara:

- a) den som icke råder över sig och sitt gods;
  - b) den som är förklarad ovärdig att i rikets tjänst vidare nyttjas eller eljest på grund av honom ådömd straffpåföljd icke må utöva allmän befattning eller genom utslag, vilket ännu icke vunnit laga kraft, är dömd till straffpåföljd, varom sist förmäles, eller den som är ställd under framtiden för brott, vilket kan medföra nämnda påföljd;
  - c) den som är förklarad ovärdig att inför rätta föra andras talan.
- Gift kvinna, som är röstberättigad, vare ej på den grund att hon står under mannens målsmanskap obehörig att utöva uppdrag, varom nu är fråga.

För valbarhet till suppleant erfordras samma egenskaper som för valbarhet till landstingsman.

Landstingsman eller suppleant må ej kunna avsäga sig uppdraget, såvida han ej fyra år tjänstgjort såsom landstingsman eller uppnått 60 års ålder eller eljest uppgiver hinder, som av landstinget godkännes.

Väljes kvinna till landstingsman eller suppleant, äger hon när som helst avsäga sig uppdraget.

§ 40.

1. För att såsom landstingets beslut gälla, skall i följande ämnen erfordras, att två tredjedelar av de avgivna rösterna om beslutet sig förenat:

- a) beslut, att domsaga med mindre folkmängd än 32,000 skall delas i valkretsar; att av tingslag skall bildas valkrets med mindre folkmängd än 8,000; eller att stadsvalkrets med mindre folkmängd än 8,000 skall bildas i fall, då sådant ej är en ovillkorlig följd av vad i § 2 mom. 3 är stadgat;
- b) underkännande av någons behörighet att såsom ledamot i landstinget taga inträde eller medgivande, varom i § 32 sägs;
- c) påläggande av avgifter, som erfordra uttaxering för längre tid än fem år;
- d) beviljande av anslag till nya ändamål eller behov;
- e) beviljande av anslag, vartill medel skola anskaffas genom upplåning;

- f) upptagande av lån, ställt på längre återbetalningstid än fem år, eller ingående av borgen;
  - g) avhändande av fast egendom eller därifrån härflytande rättighet; och
  - h) uppskov till nästa landsting av väckta frågor.
2. Beslut om — — — därav ske.
-

Denna lag träder i kraft den 1 mars 1919.

Vad i § 2 enligt dess nya lydelse stadgas skall vid val av landstingsmän gälla, sedan landstinget enligt de i samma lagrum angivna grunder fastställt ny indelning av valkretsarna jämte det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, samt valkretsarnas fördelning i grupper; och skall sådant fastställande ske senast vid lagtima landstinget år 1921. Stadgandet i § 40 enligt dess nya lydelse länder till efterrättelse från och med den tid, då ny indelning av valkretsar, varom nyss sagts, beslutas.

År 1919 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter äga rum för tiden från och med den 1 maj 1919 till och med den 31 augusti 1922. Tjänstgöringstiden för de landstingsmän och suppleanter, som dessförrinnan utsetts, skall utgå den 30 april 1919, där ej enligt särskilt stadgande tjänstgöringstiden för dem upphör tidigare. Där i fall, som i § 5 mom. 2 b) andra stycket sägs, ordförande vid distriktsstämma jämte suppleant för honom ej blivit utsedd å ordinarie kommunalstämma i december 1918, skall sådan ordförande jämte suppleant i stället utses i god tid före valet.

År 1922 skola å stadgad tid inom samtliga landstingsområden i riket val av hela antalet landstingsmän jämte suppleanter äga rum. Av de sålunda valda skola efter lottning mellan de grupper, i vilka valkretsarna fördelats, ena gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter utträda den 31 augusti 1924 och andra gruppens samtliga landstingsmän och suppleanter den 31 augusti 1926. Lottningen anställs å lagtima landstinget år 1922.

• **Förslag**

till

Lag

om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913.

Härigenom förordnas, att 1 § i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913 skall erhålla nedan angivna lydelse och att i följd härav lagens överskrift skall lyda som följer:

Stadga om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige m. m.

1 §.

Då val av kommunalnämnd, drätselkammare, kyrkoråd och skolråd, gemensamt kyrko- och skolråd samt landstings förvaltningsutskott, så ock val av två eller flera personer för särskild beredning av ärenden, som skola företagas till avgörande å kommunalstämma, inom kommunalfullmäktige, å allmän rådstuga, inom stadsfullmäktige, å kyrkostämma eller inom landsting, äro proportionella, skall vid valens förrättande iakttagas, vad här nedan i 2—7 §§ är föreskrivet.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 novem-
ber 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Hans Excellens Herr statsministern Edén anförde:

*Allmänna
synpunkter.*

De väldiga världshändelser, som under de senaste veckorna timat
och som alltjämt äro under utveckling, hava inlett en utomordentlig
omvandling i hela Europas statsliv. Det kan förutses att det fredsslut, som
nu närmar sig, kommer att på ett genomgripande sätt förändra själva
statssystemet såväl genom överflyttningar av större eller mindre lands-
delar från de besegrade till de segrande som genom erkännande av nya
statsbildningar, och man har rätt att hoppas, att i samband därmed även
allvarliga försök skola göras till skapande av nya och bättre grunder
för staternas allmänna samliv genom en fast utbyggd internationell rätts-
ordning. Medan denna internationella nydaning ännu endast är under
förberedelse, har särskilt i de krigförande stater, där styrelsen förut varit

mer eller mindre autokratisk, en inre kris brutit lös, som gestaltat sig till en fullständig katastrof för det gamla regeringssättet och medfört eller gjort början till upprättande av helt nya statliga författningar. Även ett land med så klart demokratisk författning som England har på grund av krigstidens lärdomar funnit sig böra taga betydelsefulla steg till en ytterligare demokratisering. De i kriget förblödda folken söka sin styrka att övervinna den stora förödelsens verkningar och sitt hopp om bättre tider i en radikalt genomförd demokrati, som lägger makten och plikten att svara för staternas och folkens öden helt och odelat i folkens egna händer.

Det är uppenbart och redan genom händelsernas egen utveckling ådalagt, att denna det inre statslivets ombildning icke stannar och icke kan stanna inom de i kriget deltagande ländernas gränser. Liksom världskriget under hela sitt förlopp utövat allt starkare återverkningar även på de neutrala staterna och folken, liksom den stora nydaningen av statssystemets yttre gestaltning i och genom fredsslutet måste medföra de mest betydelsefulla följder även för dessa neutrala, som lyckats hålla sig utom själva kriget, så har också den demokratiska rörelsen blivit universell och gör sig oemotståndligt gällande även bland de neutrala folken. De lidanden och de bekymmer för näringsliv och försörjning, som dessa folk fått dela med de krigförande, de utomordentliga krav, som ställts även på de neutrala samhällena under krigstiden och som tvingat även dem till självprövning med anledning av de brister, vilka framträtt i deras samhällsbyggnad under denna världshemsökelse — allt detta har banat väg över hela den europeiska kulturvärlden och ej blott inom krigsländerna för behovet av en grundlig förnyelse inom statslivet, om ock detta behov hos de neutrala tager sig andra uttryck och söker sig växlande banor allt efter varje lands särskilda förhållanden och växlande historiska förutsättningar. Jag behöver icke anföra exempel härpå; varje dag medför underrättelse därom.

I vårt land har denna universella strävan till verklig och fullständig demokratisering en alldeles särskild anknytning till de författningsproblem, som sedan år tillbaka stått på dagordningen men hittills icke kunnat finna sin lösning. Det nuvarande statsrådet har redan vid tillträdet till sina ämbeten genom mig uttalat sin övertygelse, att för en sund och på samma gång lugn svensk statsutveckling oundgängligen kräves en genomgripande förändring i vissa grunder för den politiska och kommunala rösträtten, huvudsakligen genom införande av lika rösträtt i kommunerna för alla kommunalt skattskyldiga, revision av de s. k. fattigvårds- och utskyldsstrecken samt införande av politisk rösträtt

för kvinnor efter samma grunder som för män. Propositioner om en sådan kommunal rösträttsreform jämte därmed sammanhängande ändringar i kommunallagarna samt om politisk rösträtt för kvinnor avlätos också vid 1918 års lagtima riksdag och antogs med stor majoritet av andra kammaren men godkändes icke av första kammaren. Det har för statsrådet stått fullkomligt klart, att dessa förslag måste snarast möjligt åter framläggas och genomföras, att därtill bör fogas även en proposition om den revision av de politiska rösträttsstrecken, som ej medhanns till lagtima riksdagen 1918, men som nu blivit förberedd genom särskild utredning av tillkallade sakkunniga inom justitiedepartementet, samt att även andra förändringar i grundlagarna äro av behovet påkallade. Under normala förhållanden skulle samtliga dessa propositioner hava av statsrådet föreslagits till avlåtande vid 1919 års lagtima riksdag. Men de utomordentliga händelser, som fyllt dessa senaste veckor, och den väldiga rörelse för demokratisk nydaning, som nu genomgår tiden, hava gjort det trängande angeläget att i den mån sådant är enligt grundlagarna möjligt framföra de riksviktiga spörsmålen redan till den urtima riksdag, som av Kungl. Maj:t för annat ändamål sammankallats och nu är samlad.

I tider sådana som den världen nu genomlever gäller det för varje statsledning, som är medveten om sitt ansvar, att göra sitt yttersta för att icke försumma det psykologiska ögonblick, då det gäller att inrikta rörelsen inom samhället mot mål, som överensstämma med samhällets verkliga livsintressen. Och ingen, som med allvarlig uppmärksamhet följer vad som nu rör sig inom stora lager av Sveriges folk, bör kunna undgå att inse, att ett dröjsmål, om än jämförelsevis så kort som till 1919 års lagtima riksdag, skulle kunna bliva olycksbringande för svenskt statsliv. När kriget nu oförtydbart står inför sin avslutning, reser sig oemotståndligt kravet att omedelbart bringa till verklighet de författningsändringar, vilkas nödvändighet krigstidens erfarenheter bragt till full mognad. När i land efter land ute i Europa de gamla statsformerna kullkastas inom några dagar eller timmar, känner Sveriges folk ögonblicket vara inne att taga ett avgörande steg för den författningsrevision, som det under årtal funnit alltmera oundgänglig. Det är av synnerlig vikt, att statsmakterna gripa verket an just nu, om de vilja försäkra sig om att den demokratiska rörelsen icke skall gripas av misstro mot deras förmåga att motsvara tidens bjudande krav, en misstro, som skulle kunna få mycket allvarliga följder. Inför detta tidsläges maning till snabb och beslutsam handling måste det bliva nödvändigt att omedelbart uppdraga de riktlinjer, efter vilka en svensk författningsreform bör genomföras, och att redan vid den nu samlade urtima riks-

dagen genomföra de delar därav, som enligt grundlagarna kunna vid en sådan riksdag komma under behandling.

Då, såsom jag nyss antytt, regeringsformen och riksdagsordningen stadga, att grundlagsfrågor endast kunna föreläggas lagtima riksdag, måste det förslag till proposition, som nu kommer att föreläggas Kungl. Maj:t, begränsas till de förutnämnda ändringarna i kommunallagarna. Men frågornas sammanhang så väl som den faktiska situationen påkalla, att riksdagen och landet även erhålla kännedom om de huvudsakliga linjerna av de grundlagsändringar, vilka tillsammans med den kommunala rösträttsreformen utgöra regeringens program, på det att detta redan nu må kunna av riksdagen överskådas såsom ett helt.

Jag har redan framhållit, att kärnan i detta program sedan länge utgöres av en serie rösträttsreformer: dels avskaffande av den penninggraderade skala för den kommunala rösträtten, som nu är gällande i Sverige ensamt bland alla kulturländer, dels politisk rösträtt för kvinnorna och dels revision av de s. k. fattigvårds- och utskyldsstrecken.

Grunderna för den kommunala röstskalans avskaffande och för införande av lika rösträtt för alla kommunalt skattskyldiga behöver jag icke i detta sammanhang utveckla; de äro redan i propositionen till sistlidne lagtima riksdag framlagda. Det må vara tillräckligt att framhålla, att ärendets behandling vid lagtima riksdagen 1918 yttermera bestyrkte, hurusom den gällande graderade skalan är ohållbar, och huru varje försök att i dess ställe uppkonstruera någon annan gradering är dömt att misslyckas. De utkast till något slags system av tilläggsröster, som ingingo i vissa motioner vid nämnda riksdag, voro sinsemellan på viktiga punkter avsevärt skiljaktiga och möttes av en kritik, som måste betecknas såsom avgörande. Även inom den majoritet i riksdagens första kammare, som då avvisade propositionen om lika kommunal rösträtt, gjordes bestämda gensagor mot de föreslagna principerna för den nya graderingen, och det uttalades uttryckligen, att det beslut om begäran om en ny utredning, vartill majoriteten anslöt sig, icke finge uppfattas såsom en anslutning till ifrågavarande principer i motionerna. Under sådana förhållanden måste jag anse det uppenbart, att inga som helst hållpunkter för en modernisering av röstskalan låtit sig utfinna; att någon förnyad utredning härför följaktligen ej kunnat av regeringen föranstaltas; samt att alltjämt den lika rösträtten utgör den grundval, på vilken frågan nu bör lösas. Detta bestyrkes yttermera av det faktum, att i stora delar av Europa den kommunala rösträtten redan är grundad på avgjort radikalare linjer än de, som nu föreslås i Sverige, och att den demokratiska rörelsen över allt fullföljer sådana linjer. Om vi i Sverige kunna stanna vid att fortfa-

*Kommunal
rösträtts-
reform*

rande bibehålla den kommunala skattskyldigheten såsom villkor för rösträtt i våra kommuner, med hänsyn till vissa säregna drag i den kommunala livets nuvarande organisation i övrigt, så skulle det däremot stå i uppenbar motsats till hela tidsutvecklingen och till andra länders förut inhöstade erfarenhet att bjuda medborgarna i våra kommuner något mindre än fullständig jämlikhet vid denna rösträtts utövning.

Rösträtt för
gift kvinna,
vars man är
skattskyldig.

Vid den förnyade prövningen av principen om lika kommunal rösträtt för alla kommunalt skattskyldiga har det framstått såsom önskvärt att i en punkt utföra principen något längre än vad som skedde i propositionen till 1918 års lagtima riksdag, nämligen så, att rösträtt tillerkännes varje gift kvinna, vars man är kommunalt skattskyldig.

Så till vida hava de gifta kvinnorna redan möjlighet att förvärva rösträtt, som gällande bestämmelser medgiva, att varje kvinna, vars man är skattskyldig, har rätt att för även en helt obetydlig egen inkomst bliva påförd skatt och i följd därav uppföras i röstlängden. Denna möjlighet har också i viss utsträckning blivit tillvaratagen, och så kommer säkerligen i mycket hög grad att ske, om alla de röstberättigade erhålla lika rösträtt. Men det är tydligt, att ifrågavarande utväg närmast står till buds för de gifta kvinnor, som antingen äga inkomst av eget kapital eller utföra något arbete utom hemmet, för vilket de personligen erhålla avlöning; alltså för hustrur inom de lyckligare lottade samhällsklasserna och inom lönarbetareklassen. De gifta kvinnor däremot, vilka icke äga inkomst av eget kapital och vilkas arbete är helt och hållet förlagt inom hemmet, hava tydligen stor svårighet att på denna väg uppnå den kommunala medborgarrätten, då det för dem kan vara vanskligt nog att uppgiva sådan arbetsförtjänst, som kan föranleda särskild taxering. I synnerhet för jordbrukarnes hustrur måste detta förhållande göra sig gällande. Det skulle uppenbarligen vara en verklig orättvisa mot dessa stora grupper av gifta kvinnor och avgjort stridande mot viktiga samhällsintressen att icke nu, när en genomgripande kommunal rösträttsreform föreslås, undanröjda en sådan anomali, och medlet är tydligen att generellt medgiva rösträtt åt varje gift kvinna, vars man är kommunalt skattskyldig, vare sig hon personligen blivit påförd skatt eller icke, utom i de fall, då hon på grund av boskillnad eller hemskillnad intager en självständig ekonomisk ställning och i följd härav faller under de vanliga reglerna för kommunal skattläggning.

Det bör erinras, att denna grundsats redan vid 1908 års riksdag framfördes genom en motion från det frisinna partiet inom riksdagen, och att därvid särskilt framhölls, att grundsatsen i all synnerhet borde komma i tillämpning vid genomförande av lika kommunal rösträtt.

Motionen vann mycken stark anslutning inom Andra kammaren, om den också under dåvarande förhållanden ej lyckades vinna majoritet. Tanken är sålunda gammal och utgör i själva verket en konsekvent tillämpning av grundsatsen om skattskyldighet såsom berättigande till kommunal rösträtt, eftersom ju skatten i realiteten utgöres icke av mannen personligen, utan av familjen i dess helhet, alltså mannen och hustrun gemensamt, även om den formellt påföres mannen ensam. Denna regel om kommunal rösträtt för både skattskyldig man och hans hustru står också i full överensstämmelse med den nya lagstiftning om äkta makars egendomsförhållanden, vilken nu är utarbetad efter gemensamma linjer för de tre skandinaviska länderna och för närvarande ligger under behandling av lagrådet. I Danmark, där den kommunala rösträtten liksom hos oss vilar på skattskyldighet till kommunen, är regeln redan genomförd, i det att hustrur till kommunalt röstberättigade män tillerkänts rösträtt, på sätt som nu här förordas.

Över huvud torde denna tillämpning av principen om lika kommunal rösträtt få anses på ett betydelsefullt sätt kunna stärka den bofasta befolkningens ställning inom kommunerna. Att även hustrurna till de kommunalt skattskyldige erhålla rösträtt, lägger uppenbarligen tyngdpunkten vid kommunala avgöranden hos dem, som inom kommunen hava bildat familj och sålunda äro starkast bundna vid kommunens gemensamma intressen. För att de gifta kvinnornas rösträtt också skall kunna effektivt utnyttjas har man för närvarande ett fullt tillfredsställande medel i rätten att rösta genom fullmakt, vilken bereder möjlighet för de hustrur, vilka eventuellt äro av det husliga arbetet förhindrade att personligen inställa sig vid kommunalstämmorna eller de kommunala valen, att överlåta sin rösträtt på andra, exempelvis sina män. Fullmaktsväsendet har visserligen varit föremål för grundade anmärkningar och bör med snaraste underkastas en revision, på sätt föredragande departementschefen kommer att i motiveringen till propositionen omnämna. Men vid denna revision kan och bör hänsyn tagas bland annat just till behovet att bereda de gifta kvinnorna möjlighet att rösta i kommunerna utan personlig inställelse, liksom samma princip sedan länge förknippats även med genomförande av kvinnornas politiska rösträtt.

En annan avvikelse från propositionen vid 1918 års lagtima riksdag bör här omnämnas, nämligen utsträckningen av kommunalfullmäktigeinstitutionen. I nämnda proposition föreslogs på denna punkt ingen annan ändring än att hittills gällande bestämmelse om att $\frac{2}{3}$ majoritet erfordras för beslut om införande av kommunalfullmäktige begränsades till att gälla kommuner, vilkas invånareantal icke överstiger 1,000. Emellertid hade

Utsträckning
av kommunalfullmäktigeinstitutionen.

bland de sakkunnige, på vilkas utredning propositionen var grundad, framträtt starka sympatier för en vidsträcktare tillämpning av kommunalfullmäktigeinstitutionen, om än deras majoritet för det dåvarande ansåg sig icke böra gå längre, och sedan dess hava oförtydbara tecken givit vid handen, att tanken hastigt vunnit terräng, samt att tiden kan anses vara inne till ytterligare steg i denna riktning. På grund härav kommer föredragande departementschefen nu att föreslå sådan ändring i hithörande bestämmelser, att kommunalfullmäktige skola införas i alla kommuner, vilkas invånarantal överstiger 3,000 — liksom stadsfullmäktige äro i lag stadgade för alla städer med motsvarande invånareantal, — samt att i alla övriga kommuner, sålunda även de, vilka ej hava mer än 1,000 invånare, fordran på kvalificerad majoritet för val av sådana fullmäktige bortfaller. Att göra institutionen obligatorisk även för kommuner med folkmängd intill 3,000 torde åtminstone icke för det närvarande böra ifrågasättas, utan kan åt dessa kommuner, liksom åt de mindre städerna, lämpligen överlämnas att själva avgöra, om de finna sig böra införa fullmäktige eller ej.

*Kvinnornas
politiska
rösträtt.*

Den politiska rösträtten för kvinnor kan i princip ej längre underkastas någon allvarlig diskussion. Jag erinrar endast, att denna kvinnornas politiska rösträtt under tiden efter 1918 års lagtima riksdag gjort ytterligare och högst betydande landvinningar i land efter land. Den har under detta år varit i tillämpning vid nya val i våra båda grannländer Danmark och Norge, vilkas samhällsförhållanden så nära ansluta sig till de svenska, — i Danmark för första gången efter kvinnorösträttens införande i grundlagen —, och i båda länderna bestyrkes den erfarenhet, som vunnits överallt i länder med kvinnlig rösträtt, nämligen att ingen av de ogynnsamma verkningar, som vedersakarne därav förutspått, låter sig skönjas, samt att kvinnornas politiska fullmyndighet, när den väl blivit genomförd, endast ter sig såsom ett naturligt och självklart led i vår tids samhälleliga ordning. I England hade redan när propositionen till 1918 års svenska lagtima riksdag avläts beslut blivit fattat om rösträtt för kvinnor, och detta beslut har sedan dess kompletterats genom införande även av valbarhet till underhuset. I Holland står frågan inför sin definitiva lösning. I Tyskland och de österrikisk-ungerska länderna, där rörelsen för kvinnornas politiska medborgarrätt förut endast på vissa håll framträtt med avsevärd styrka, synes man nu allmänt utgå ifrån att kvinnorna skola vid männens sida deltaga i valen till de kommande konstituerande församlingarna och därmed på en gång träda in i full politisk medborgarrätt.

Inför sådana erfarenheter och företeelser från världen runt omkring

oss måste de skäl, som i Sverige anförts mot rösträtt för kvinnorna, mer än någonsin te sig såsom ohållbara, vare sig desamma varit av principiellt avvisande art eller blivit omklädda i yrkanden på förnyade utredningar. Vad särskilt sistnämnda yrkanden angår, har det redan vid överläggningarna i kamrarna blivit till fullo ådagalagt, att de icke på någon punkt voro av den beskaffenhet, att vid dem kan fästas något allvarligt avseende. Rösträttens utsträckning till kvinnorna beror på ett principiellt ställningstagande till kvinnans rätt och plikt såsom medborgare i det moderna samhället, ej på beräkningar över kvinnornas fördelning efter civilstånd eller inom olika åldrar och dylikt, och hela tidsutvecklingen har redan oåterkalleligt avgjort, att Sverige såväl som andra länder bör ofördröjligen taga steget till detta erkännande av kvinnornas medborgerliga uppgifter vid männens sida.

Om sålunda den kommunala rösträttsreformen och den politiska rösträtten för kvinnorna utgöra redan klarlagda programpunkter för en svensk författningsrevision, hava däremot frågorna om de politiska strecken först genom den utredning, vilken under senaste tid verkställts, blivit bragta i det läge, att regeringen kan till dem taga definitiv ståndpunkt. Utredningen är numera slutförd, och betänkandet kommer att inom de närmaste dagarna offentliggöras. Utan att här ingå i någon redogörelse för undersökningens gång och innehåll skall jag anförda de huvudsakliga resultat, som för mig, liksom för statsrådets övriga ledamöter, synts vara avgörande för det förslag, vilket från Kungl. Maj:t bör framläggas.

Vad fattigvårdsstrecket angår, har insikten om dess i en mängd fall orättfärdiga verkningar under senare tid blivit allmän, och vid 1917 års riksdag voro samtliga partier ense om behövligheten av en reform, ehuru meningarna delade sig rörande den lämpliga utsträckningen därav. Det har nu av utredningen till fullo bestyrkts, vad som redan förut varit i huvudsak känt, att den svenska grundlagens regler för diskvalifikation på grund av understöd från fattigvården dels äro ojämförligt strängare än motsvarande bestämmelser i andra länders författningar — i de nu under tillblivelse varande författningarna synas över huvud taget inga sådana bestämmelser vara tillämnade — dels faktiskt drabba en mängd oförvitliga medborgare, dels slutligen på grund av vår svenska fattigvårdslagstiftnings läggning tillämpas i högsta grad olika inom olika kommuner, vilket missförhållande ej heller kommer att hävas genom 1918 års nyss antagna fattigvårdslag, utan snarare måste befaras komma att än starkare göra sig gällande, om icke grundlagsbestämmelsen radikalt förändras. De sakkunniga hava efter ingående prövning stannat vid att föreslå en sådan ändring, att åtnjutet understöd icke skall från rösträtt utestänga andra än

Fattigvårdsstrecket.

dem, som vid vallängdens uppgörande åtnjuta stadigvarande försörjning av fattigvårdssamhälle. De skäl, som härför anföras, synas mig fullständigt bindande. Det kan icke anses med samhällelig rättvisa förenligt, att — såsom nu är förhållandet — ett tillfälligt, exempelvis av sjukdom, arbetslöshet eller annan olycka föranlett understöd skall medföra förlust av den politiska medborgarrätten, eller ens att en medborgare, som under någon del av treårsperioden före ett val nödgats mottaga försörjning av fattigvården, men sedermera kunnat frigöra sig från behovet av sådan försörjning, skall uteslutas från rösträtt. Varken i det ena eller det andra fallet kan medborgaren anses vid tiden för valet befinna sig i sådan ställning, att han bör berövas sin rösträtt. Det framgår av utredningen, att de länder, som i sina författningar upptagit diskvalifikation från rösträtten på grund av fattigvård, också på olika vägar sökt förhindra sådan påföljd. Med de sakkunniges resultat i detta stycke sammanfaller också i princip den ståndpunkt, som hävdats i motioner, framförda av auktoriteter inom fattigvårdsväsendet, senast vid 1917 års riksdag, och som väsentligen accepterats av andra kammaren vid upprepade tillfällen, då denna fråga behandlats. Det är statsrådets uppfattning, att i blivande proposition till 1919 års lagtima riksdag bör ingå förslag om fattigvårdsstreckets begränsning på sätt de sakkunniga förordat.

Det politiska utskyldsstrecket.

Mot det politiska utskyldsstrecket hava gjorts samma avgörande anmärkningar som mot fattigvårdsstrecket: att det i sin tillämpning drabbar ett stort antal oförvitliga medborgare, som ingalunda av försumlighet eller ond vilja, utan endast av oförvållad oförmåga underlåtit att fullgöra sin skatteplikt, och att detta är oförenligt med den princip om allmän rösträtt, som numera gäller hos oss liksom i snart sagt alla andra kulturländer. Det har därjämte påvisats, att den decimering av den svenska valmanskåren, som därav blivit en följd, i sin omfattning vida övergått vad man vid utarbetandet av nu gällande bestämmelser ansåg sig kunna antaga, och att verkningarna även på så sätt blivit sådana, att en grundlig förändring måste finnas påkallad.

För de sakkunniges undersökning har i enlighet med det yttrande till statsrådsprotokollet, som jag avgav vid beslutet om deras tillkallande, tjänat såsom utgångspunkt, att man borde söka utfinna en sådan begränsning av grundlagens bestämmelser, genom vilken uteslutningen från rösträtt icke skulle drabba den, vars underlåtenhet att betala sin skatt berott på oförvållad oförmåga, föranledd av sjukdom, arbetslöshet eller annan olycka, varigenom strecket skulle inskränkas till att verka endast mot de oordentliga eller försumliga, i enlighet med det syfte som

alltid angivits såsom dess bärande grund. De sakkunniga hava också gjort ett försök att komma fram på denna väg och sökt utarbeta stadganden i syfte att i sådana fall vederbörande valman skulle vid sin rösträtt bibehållas. Men det har därvid befunnits, såsom tydligt uppvisas i utredningen, att denna väg stöter på praktiska svårigheter, vilka måste betecknas såsom oöverbärliga. Att i själva lagen uttömmande angiva de förutsättningar, under vilka giltig grund för underlåtenhet att erlagga skatt må anses föreligga, låter sig icke göras med den klarhet och fullständighet, som i en så betydelsefull sak måste vara ett oavvisligt krav på en tillfredsställande lagstiftning. Bestämmelserna skulle medföra alltför betänkliga orättvisor i tillämpningen, och dessutom nödgades man på bevisningens kvalitet ställa anspråk, vilka den skattskyldige alltför ofta bleve oförmögen att uppfylla. Men icke heller kan man åt valmyndigheten eller annan myndighet överlämna att fritt pröva betydelsen av de omständigheter, den skattskyldige må vilja åberopa, eller den bevisning, han därom förebringar. De myndigheter, åt vilka denna prövning skulle anförtros, komme utan allt tvivel att i ett utomordentligt stort antal av fall ställas inför en mer eller mindre olöslig uppgift, och tillräckliga garantier för deras opartiskhet vid utövningen av en befogenhet, som så lätt kan innebära en frestelse till att låta politiska motsättningar inverka på standpunktstagandet, låta sig uppenbarligen icke uppställas. De sakkunniga hava under sådana förhållanden enhälligt funnit denna utväg till frågans lösning oframkomlig.

En av de sakkunniga har, för att på annat sätt mildra utskyldstrecks verkningar, uttalat som sin åsikt att för rösträtt borde krävas endast fullgjord skatt till staten — ej till kommunen — och att rösträtt borde förloras endast av den, som ej betalt statsskatten under två år av de tre, vilka närmast föregå valet, medan för närvarande fordras fullgjord skattskyldighet för de tre nämnda åren. Det är emellertid tydligt, att detta förslag icke tillgodoser vad man med revisionen av bestämmelsen velat vinna. Om det skulle genomföras, kvarstode alltså samma missförhållande, som givit upphov till hela frågan, i det att även i sådant fall den, som utan eget förvållande varit urståndsatt att betala kronoskatten under två av de tre åren, uteslutes från rösträtt. De sakkunnigas flertal har icke kunnat acceptera en sådan ändring.

Emellertid har under frågans behandling en omständighet tillkommit, som ställt frågan i ett väsentligen nytt läge. Kungl. Maj:t har till den nu samlade urtima riksdagen avlatit en proposition om »införsel» för utskylder i varje löntagares avlöning. Förslaget är dikterat av rent sakliga skäl, nämligen statens och kommunernas uppenbara rätt att till-

försäkras de inkomster, som funnits nödiga att i skatteväg uttaga, och det står i och för sig icke i något samband med villkoren för rösträttens utövning. Men de sakkunniga hava funnit, att under förutsättning av denna lagstiftnings genomförande hela problemet om utskyldsstrecket i hög grad förenklas. Om på detta sätt den starkaste möjliga säkerhet lämnas för att skattskyldigheten blir fullgjord av alla, som därtill äga förmåga, då blir utskyldsstrecket såsom garanti för att ej den försumlige erhåller rösträtt obehövt och kan fullständigt upphävas.

För denna uppfattning hava de sakkunnige även funnit stöd i det förhållandet, att av dem insamlade uppgifter visa, hurusom i så gott som alla länder med allmän rösträtt saknas varje motsvarighet till det svenska utskyldsstrecket. Med undantag för ett par mindre tyska stater och ett par schweiziska kantonen samt åtminstone i princip Finland — där dock på grund av den obegränsade möjligheten till undantag tillämpningen säkerligen kan göra principen tämligen illusorisk — har man ingenstades i dessa länder uppställt det samband mellan skattebetalning och rösträtt, som nu gäller i Sverige, uppenbarligen dels av principiella skäl, dels emedan det överlåtits åt skattelagstiftningen att sörja för att ingen försummelse från den skattepliktige, som kan fullgöra sin skyldighet, får ifrågakomma — alltså just vad som nu skulle vinnas genom den föreslagna nya lagstiftningen i vårt land.

Det resultat, vartill de sakkunnige kommit, synes mig även i denna del vara övertygande. Mot det politiska utskyldsstrecket i Sverige hava alltifrån dess tillkomst riktats mycket starka principiella och praktiska invändningar. När det likväl på sin tid genomfördes och hitintills bibehållits, har detta berott på den i och för sig riktiga åskådningen, att den som vill utöva sina medborgerliga rättigheter också bör fullgöra sina skyldigheter, samt att bestämmelsen betraktades såsom en »ordentlighets»-kvalifikation, vilken staten har rättighet att kräva. Erfarenheten har nu visat, att detta villkor för rösträttens utövning skjutit över målet på ett sätt, som strider mot rättvisa och billighet, och att det ej kan kvarstå i sitt nuvarande skick. Utredningen ådagalägger, att den partiella revision, som till en början ifrågasatts, ej kan på tillfredsställande sätt förverkligas. De föreslagna nya medlen för skatteindrivningen trygga däremot, så långt sig göra låter, att skattebetalning icke skall kunna försummas av oordentlighet eller ond vilja. Därmed är grunden för ett »ordentlighetsstreck» förfallen, och denna hittillsvarande, i sina verkningar så stöstande inskränkning i den allmänna rösträtten kan och bör försvinna. Förslag härom bör ingå i den proposition till nästa års lagtima riksdag, om vilken jag förut talat.

Det resultat i fråga om det politiska utskyldsstreet, som sålunda framgått av den verkställda utredningen, kan icke undgå att medföra konsekvenser även i fråga om villkoren för den kommunala rösträtten. Visserligen kvarstår, på sätt jag förut omnämnt, i den proposition som nu kommer att föreläggas Kungl. Maj:t, liksom i motsvarande proposition vid 1918 års lagtima riksdag, den väsentliga skillnad mellan kommunal och politisk rösträtt, att den förra bibehålles vid hittillsvarande grund, nämligen skattskyldighet till kommunen. Men riksdagen har redan genom en skrivelse av år 1917 upptagit den grundsatsen, att i fråga om diskvalifikationerna för rösträtt på grund av utebliven skattebetalning en motsvarighet bör finnas mellan den politiska och den kommunala rösträtten. Ifrågavarande riksdagsskrivelse utgick därifrån, att det politiska skattestrecket skulle kvarstå, och avsåg alltså att begränsa den tid, under vilken obetalda kommunalutskylder medföra förlust av kommunal rösträtt, enligt i huvudsak samma grunder, som gällde för den politiska rösträtten. Efter dessa grundsatser utformades på sin tid propositionen till 1918 års lagtima riksdag, som således gick ut därpå, att från rösträtt skulle uteslutas den, som häftar för oguldna kommunalutskylder, vilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren. I det sakkunnigebetänkande, som låg till grund för sagda proposition, uttalades emellertid, att om den då pågående utredningen rörande omläggning av det politiska utskyldsstreet komme att föranleda bestämmelser, enligt vilka politisk rösträtt icke skall förloras, därest utebliven skattebetalning berott på den skattskyldiges sjukdom, oförvållade arbetslöshet eller andra liknande av honom själv icke vållade förhållanden — till vilken princip de sakkunniga anslöto sig — så borde denna princip även tillämpas på den kommunala rösträtten. Det kan erinras, att obilligheten i hittills gällande regler om förlust av kommunal rösträtt för var och en, som ej betalat sin skatt till kommunen, särskilt framträtt under dessa senaste år, då sådan påföljd drabbat värnpliktige, vilka inkallats till tjänstgöring för neutralitetens skyddande och därigenom urståndsatts att fullgöra sin skattskyldighet, samt att vid 1916 års riksdag en motion framfördes i syfte att vederbörande i sådana fall skulle vid sin rösträtt bibehållas. Motionen kunde visserligen på grund av praktiska svårigheter att inom nuvarande lagstiftnings ram förverkliga det framställda önskemålet icke föranleda någon åtgärd, men konstitutionsutskottet gav sitt erkännande åt dess syfte och ifrågasatte i sitt utlåtande, att över huvud taget även andra ömmande omständigheter än fullgörande av värnpliktstjänstgöring, — exempelvis sjukdom eller oförvållad arbetslöshet — kunde av den, som blivit urståndsatt att betala sina utskylder, åberöpas såsom grund för att

Det kommunala utskyldsstreet.

han ej borde förlora sin rösträtt — alltså samma grundsatser som sedermera upptogs av nyss nämnda sakkunnige.

När det nu på anförda skäl befunnits, att ifrågavarande grundsatser endast kunna förverkligas genom ett fullständigt upphävande av det politiska utskyldsstreet, och å andra sidan genom lagen om införsel i avlöning hindren för ett sådant upphävande bliva undanröjda, så bör diskvalifikationen på grund av utebliven skattebetalning upphävas även i fråga om rösträtten i kommunerna. Samma garanti som för kronoskatten vinnes även för kommunalskatten, och de kommunala myndigheterna hava liksom de statliga rätt och skyldighet att tillse, att den tillvaratages. Mot eftergivenhet i detta avseende finnes i propositionen till 1918 års lagtima riksdag den ytterligare säkerhet, att för efterskänkande av kommunalutskylder fordras två tredjedels majoritet, vilken bestämmelse givetvis ingår även i det föreliggande förslaget. Därmed bör på ett tillfredsställande sätt vara sörgt för att kommunens rätt att utfå de intäkter den för sina uppgifter behöver tillbörligen tillvaratages. Det bör i detta sammanhang anmärkas, att även om skattens betalande icke längre utgör villkor för rösträtt, likväl skattskyldigheten utgör en betydelsefull garanti för de röstberättigades sätt att utöva sin rösträtt i kommunen, då var och en är medveten därom, att konsekvenserna av hans röstning kunna direkt gälla honom personligen genom de av besluten föranledda uttaxeringarna till kommunens behov, och att skatten kommer att så långt hans tillgångar medgiva av honom utkrävas.

*Rösträtts-
reformernas
karaktär och
innebörd.*

Jag har härmed genomgått huvudpunkterna i det förslag till kommunal rösträttsform, som kommer att föreslås till framläggande vid urtima riksdagen, och till de ändringar i den politiska rösträtten, vilka äro avsedda att föreslås 1919 års lagtima riksdag. De innehålla i allt väsentligt endast ett förnyat initiativ i enlighet med det allmänna reformprogram på detta grundläggande område, som arbetat sig fram i vårt land sedan år tillbaka, och som redan vid 1917 års val till Andra kammaren erhöll anslutning av en mycket övervägande del av Sveriges valmanskår. Den jämkning, som skett genom att utskyldsstreet i stället för att genomgå en genomgripande revision, såsom då förordades av det frisinna partiet, nu föreslås till upphävande, utgör endast en av den numera utförda utredningen sakligt motiverad utformning av den princip, som redan då godkändes av valmanskårens flertal. Det bör icke kunna bestridas, att genom denna anslutning till ett sedan länge av landet prövat och godkänt samlingsprogram den rösträttsreform, som nu framföres, har en säker grundval i den allmänna meningen, och att, om den blir lyckligt genom-

förd, detta utgör ett bevis för att Sverige även i nuvarande stormiga tider förmår att bevara den lugna kontinuitet i sitt politiska reformarbete, som är så betydelsefull för en sund statsutveckling. Men det bör också uttalas, att med mindre än detta program kan den demokratisering, som tiden så bjudande kräver i vårt land, icke anses bli förverkligad.

Vid behandlingen av den kommunala rösträttsreformen under sistlidne riksdag liksom i den offentliga diskussionen rörande detta ämne har från dem, som motsatt sig reformen, gjorts gällande, att den genom sina verkningar på grunderna för första kammarens bildande skulle upphäva denna kammarens karaktärsskillnad i förhållande till andra kammaren och därmed undergräva det svenska tvåkammerssystemet. Denna anmärkning bemöttes redan i motiveringen till propositionen vid 1918 års lagtima riksdag, vari uppvisades, dels att den kommunala röstskalans avskaffande, långt ifrån att stå i strid med grunderna för svenskt tvåkammerssystem, måste anses innebära ett återvändande till de principer, som ursprungligen lågo till grund för dess tillkomst, dels att även med lika rösträtt för alla skattskyldiga hos oss finnas alla de faktorer, som i ett flertal andra länder med vald första kammare ansetts behövliga för denna kammarens särkaraktär, nämligen indirekta val, längre mandattid, särskilda valbarhetsvillkor och successiv förnyelse genom omval gruppvis — samt dessutom den väsentliga ytterligare grund för en sådan karaktärsskillnad, som ligger i den kommunala skattskyldighetens bibehållande såsom villkor för rösträtten i kommunerna. Föredragande departementschefen framhöll såsom en av grundtankarna i 1865 års riksdagsskick, att första kammaren skall utgå ur val av kommunala representationer, även om rösträtten till dessa representationer förändras efter olika tiders och förhållandens krav. På dessa skäl bör enligt min uppfattning även nu den kommunala rösträttsfrågan framföras för sig och bringas till omedelbar lösning. Den förändring i första kammarens sammansättning, som därav kan bli en följd, innebär icke mera än ett sådant närmande mellan kamrarna, som utan att utplåna första kammarens särkaraktär bör kunna häva det motsatsförhållande dem emellan, vilket i så hög grad försvårat deras samarbete och blivit ett hinder i svensk samhällsutveckling.

Från vissa håll har ifrågasatts, att grunderna för första kammaren borde förändras på så sätt, att valen till denna kammare skulle helt eller delvis skiljas från landsting och stadsfullmäktige och överlätas antingen åt särskilda elektorater eller åt andra korporationer, eventuellt den samlade riksdagen eller kammaren själv. Jag skall i detta avseende inskränka mig till att uttala, att därest dylika tankar skulle samla sig om någorlunda preciserade förslag, som äro byggda på klart demokratisk grundval

och anpassade efter våra svenska samhällsförhållanden, de väl kunna förtjäna att upptagas till dryftning. Men hittills har detta icke skett. Och så länge detta är förhållandet, så länge intet förslag framkommit, som bättre än valen genom landsting och stadsfullmäktige synes ägnat att tjäna till grundval för en första kammare, motsvarande vår tids krav, så länge finnes icke anledning att frångå dessa hittillsvarande valkorporationer. De uppslag, som framförts om en särskild valrätt för urväljarne till första kammaren, synas förutsätta, att dessa väljare skulle utse elektorerna för förstakammarvalen, skilda från landsting och stadsfullmäktige, men ifrågakommande uppslag äro icke utförda på sådant sätt, att de giva någon tydlig föreställning om den ordning som åsyftas, och det må väl med skäl anses tvivelaktigt, huruvida verkligen sådana elektorsförsamlingar skulle bättre fylla den viktiga uppgiften att välja till första kammaren än landsting och stadsfullmäktige, vilka i sig innesluta eliten av kommunal skolning och erfarenhet. Under inga förhållanden böra oklara och icke preciserade antydningar om andra grunder för första kammaren få fördröja den kommunala rösträttsreformen, som nu icke längre kan undanskjutas.

*Riksdagens
andel i viktigare
utrikes-
politiska
ärenden.*

Förutom de politiska rösträttsreformerna böra, såsom jag förut antytt, även andra grundlagsändringar ingå i det författningsprogram, som redan nu skisseras till framläggande vid 1919 års lagtima riksdag. Jag skall bland dem endast omnämna en grupp av frågor, som genom krigstidens erfarenheter fått en alldeles särskild aktualitet: de som angå beslutanderätten över krig och fred samt riksdagens ställning till andra utrikespolitiska avgöranden.

Även på detta område föreligga sedan någon tid åtminstone grundlinjer till ett program, som vunnit anslutning från andra kammarens och — genom 1917 års val — valmanskårens stora flertal. Det inneslutes i det skrivelseförslag, som på förslag av konstitutionsutskottet antogs av andra kammaren vid 1917 års riksdag, och som hemställde om utredning och kungliga propositioner i syfte att åstadkomma och lagfästa ett närmare samarbete mellan regering och riksdag i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, med särskilt beaktande av, att § 13 i regeringsformen — om konungens rätt att börja krig och sluta fred — borde undergå en revision i samma riktning. Även första kammaren anslöt sig vid samma riksdag till yrkandet om en viss reform på detta område, om än så beskuren, att såsom medel därför angavs endast en utveckling av de nuvarande »särskilda deputerade», det s. k. hemliga utskottet, till en vid varje riksdag återkommande institution.

Jag har personligen medverkat vid tillkomsten av 1917 års kon-

stitutionsutskotts utlåtande och är alltjämt av den övertygelsen, att de konstitutionella reformer, som i detta utlåtande förordas, äro i hög grad påkallade av folkets och folkrepresentationens rättmätiga anspråk på andel vid avgörandet av de viktigare utrikespolitiska angelägenheterna, ävensom att en sådan delaktighet, om den organiseras på ett klokt och taktfullt sätt, långt ifrån att försvaga vår utrikespolitiska ledning tvärtom skall giva densamma ökade förutsättningar för att med kraft kunna tillvarataga Sveriges intressen utåt. Denna övertygelse delas, såsom jag förvissat mig om, av statsrådets samtliga ledamöter. När hithörande spörsmål hittills icke blivit Kungl. Maj:t förelagda, beror det uteslutande därpå, att den mängd av ännu mera trängande uppgifter, som under det närmast förflutna året ålegat statsrådet, icke medgivit upptagande av ifrågavarande spörsmål annorledes än till förberedande diskussion. Nu bör emellertid ärendet ej längre fördröjas. I andra länder, så väl krigförande som neutrala, har det framstått såsom ett av de första konstitutionella krav, som direkt motiverats av krigstidens bittra lärdomar, att folkrepresentationen måste tillförsäkras medbeslutanderätt i så livsviktiga frågor som krig och fred samt kontroll i lämpliga former över utrikespolitiken. Den svenska författningsrevision, som är av nöden, skulle förete en uppenbar lucka på ett synnerligen betydelsefullt område, om icke hithörande problem nu upptagas till ofördröjlig lösning.

Då utredning av nyss anförda skäl ännu icke hunnit verkställas, kunna preciserade förslag för närvarande icke utformas. De allmänna riktlinjerna böra emellertid ansluta sig till nyssnämnda betänkande av 1917 års konstitutionsutskott, och grundlagsändringarna alltså gå ut på att dels trygga riksdagens medbeslutanderätt i frågor om krig och fred, dels åt den tillförsäkra medverkan vid fördrag med främmande makter i den utsträckning och på det sätt, som må finnas praktiskt lämpligt, dels utveckla det hemliga utskottet till fast institution med grundlagsbestämd befogenhet och rätt att sammanträda även mellan riksdagarna, dels bättre ordna riksdagens kontrollrätt över utrikesstyrelsen ävensom den allmänna kommunikationen mellan regering och riksdag i hithörande ärenden. Anstalter torde böra träffas för att utan dröjsmål upptaga arbetet för utredning och förslag i dessa frågor, i syfte att möjliggöra proposition till 1919 års riksdag, och kommer vederbörande departementschef att för detta ändamål begära rätt att tillkalla särskilda sakkunniga.

I 1917 års nyssnämnda riksdagsskrivelse ingår även en punkt om närmare bestämmande av begreppet kommandomål och förstärkta garantier för att viktigare försvarsärenden bliva behandlade i statsråd. Denna fråga torde lämpligen beaktas vid utarbetandet av de förslag rörande

departementsindelningen och därmed sammanhängande ärenden, som nu äro under beredning inom justitiedepartementet.

De förslag till riksdagens delaktighet i viktigare utrikespolitiska angelägenheter, som jag nu förordat, innebära en viss förskjutning i fråga om den formella maktfördelning mellan konung och riksdag, som regeringsformen angiver. Det är emellertid min övertygelse, att denna utvidgning av riksdagens befogenhet, liksom motsvarande förändringar, vilka under tidens lopp ägt rum på andra områden av statslivet, icke blott direkt och oförtydligt påkallas av svensk stats- och samhällsutveckling och av de tidsförhållanden, i vilka vi nu leva, utan även stå i full överensstämmelse med den princip om regeringens grundande på riksdagens förtroende, som även i Sverige oemotståndligt tränger till fullt förverkligande. Om svenskt kommunalliv och svensk folkrepresentation fotas på rösträttsbestämmelser, vilka motsvara vår tids grundsatser om medborgerlig jämlikhet och samhällelig rättvisa, och om den förtroendefulla samverkan mellan regering och riksdag, som är inledd, utbygges och befästas, då äro de avgörande dragen i den författningsrevision, som denna nydaningens tid kräver i vårt land, lyckligt genomförda.

Statsrådets övriga ledamöter förklarade sig instämma i vad statsministern sålunda anförde, varefter chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte yttrade:

I enlighet med de av statsministern angivna principerna för en reform av den kommunala rösträtten hava inom civildepartementet utarbetats förslag till de ändringar i gällande författningar, som erfordras för reformens genomförande. De av förslagen, som beröra ämnen, vilka tillhöra ecklesiastikdepartementet, hava tillkommit efter gemensam beredning med chefen för nämnda departement.

I avseende på de föreliggande förslagen må nämnas, att desamma i det stora hela ansluta sig till de vid årets lagtima riksdag i proposition den 16 april 1918 n:r 290 framlagda förslagen till ändringar i hitthörande författningar, dock att från sistnämnda förslag gjorts vissa avvikelser, föranledda av de ändringar och jämkningar, vilka på sätt statsministern nyss anförde, ansetts nödiga. Jämväl önskvärdheten av att de nya bestämmelserna må träda i kraft så skyndsamt som möjligt hava påkallat vissa tillägg till det föregående förslaget. Därutöver förefinnas emellertid vissa andra olikheter mot detta förslag, till vilka olikheter jag återkommer här nedan.

Beträffande de nu föreliggande lagförslagens allmänna innehåll och uppställning tillåter jag mig att hänvisa till mitt yttrande till stats-

rådsprotokollet den 16 april innevarande år vid framläggande av de tidigare förslagen.

Kommunalförordningarna.

Med avseende å de mera principiella ändringarna hänvisar jag till vad statsministern nyss anført.

Härförutom torde följande vara att uppmärksamma.

Dé i de tidigare förslagen upptagna stadgandena om vissa garantier i avseende å beslut om efterskänkande av oguldna utskylder hava bibehållits oavsett utskyldsstreckets borttagande, enär stadgandena i fråga äro av vikt ur den synpunkten, att de äro ägnade att förebygga beslut, som kunna vara betänkliga med hänsyn till kommunens ekonomi.

Vid genomförande av principen om personligheten såsom grunden för de medborgerliga rättigheterna torde gällande bestämmelser om den rösträtt, som för närvarande tillkommer oskiftat dödsbo, icke vidare böra bibehållas. Betänklighet synes även kunna hysas mot en anordning, enligt vilken varje myndig delägare i dylikt dödsbo skulle tillerkännas rösträtt. Härigenom skulle nämligen i vissa fall dubbelrösträtt kunna uppkomma. Då någon annan lämplig utväg icke synes förefinnas, har i de nu föreliggande förslagen bestämmelsen om rösträtt för dödsbo helt uteslutits.

Bestämmelserna om konkurs såsom diskvalifikationsgrund hava ansetts böra undergå förtydligande.

Med avseende å gift kvinnas kommunala rösträtt upptager det här framlagda förslaget bestämmelser därom, att hustru, som icke är på grund av boskillnad eller hemskillnad i ekonomiskt hänseende självständig, skall äga rösträtt, även om hon icke är förbunden att till kommunen erlagga skatt, därest hon i övrigt uppfyller de för rösträtt stadgade villkor och mannen är till kommunen skattskyldig. Beträffande hustru, som har boskillnad eller hemskillnad, är hon givetvis röstberättigad allenast såvitt hon är skattskyldig till kommunen.

I avseende på sättet för genomförande av fullmäktiginstitutionen i landskommunerna upptager förslaget bestämmelse därom, att vid ett invånarantal, som överstiger 3,000, kommun skall vara skyldig att införa fullmäktige samt att i annat fall kommunalstämman äger med allenast enkel majoritet besluta om fullmäktiges införande, därest förslag i sådant syfte vederbörligen väckes. I detta hänseende hava sålunda landskommuner och städer blivit likställda.

I avseende å rättigheten att utöva rösträtt genom fullmäktig torde bestämmelserna härom inom närmaste framtiden böra underkastas revision. Då detta spörsmål dock står i ett visst samband med frågan om rätt för frånvarande att i vissa fall utöva rösträtt vid politiska val, vilken sistnämnda för närvarande är föremål för utredning, kan frågan om utövande av rösträtt genom fullmäktig vid kommunala avgöranden icke nu slutligt avgöras.

Landstingsförordningen.

I avseende å landstingsförordningen har andra kammaren vid särskilda tillfällen uttalat sig för att valbarheten till landsting utsträckes till kvinnorna, och konstitutionsutskottet vid årets lagtima riksdag har framlagt förslag till den lagändring, som föranledes av en dylik reform. Då även jag hyser den uppfattningen, att goda skäl tala för kvinnans likställighet med mannen jämväl i detta avseende och att reformen i fråga lämpligen bör nu genomföras, har jag ansett mig böra i förslaget till ändringar i landstingsförordningen införa bestämmelser, anslutande sig till konstitutionsutskottets berörda förslag.

Beträffande landstingen har jag vidare funnit mig böra i detta sammanhang upptaga det i propositionen n:r 277 för årets lagtima riksdag framlagda förslaget om åtgärder för åstadkommande av likställighet mellan städer och landsbygd i avseende å grunderna för bestämmande av antalet representanter i landsting, dock med de ändringar, som förordats av konstitutionsutskottet vid nämnda riksdag i dess utlåtande n:r 23. I detta avseende får jag hänvisa till mitt i berörda proposition intagna yttrande till statsrådsprotokollet den 12 april innevarande år ävensom till nämnda utskottsutlåtande.

Övergångsbestämmelserna.

Med avseende å de till författningsförslagen knutna övergångsbestämmelserna, vilka hava till syfte ett snabbt genomförande av de föreslagna reformerna, må anföras följande: Det föreslås att, med iakttagande av de nya grunderna för rösträtt, nya val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige skola i hela riket företagas under början av år 1919. Särskilda föreskrifter hava lämnats om upprättande i behörig tid av röstlängder, grundade på de nya bestämmelserna, varvid jämväl man-

talslängderna måste uppmärksammas i följd av den medgivna kommunala rösträtten för gift kvinna. De nyvaldas tjänstgöring är avsedd att börja å tidpunkter, då det tidsödande arbetet med röstlängdernas upprättande hunnit fullbordas samt valen och efterföljande röstsammanräkningar m. m. kunna med säkerhet vara avslutade. Kommunal- och municipalfullmäktige hava sålunda ansetts böra väljas till ena hälften för tiden från och med den 1 maj 1919 till utgången av år 1920 och till andra hälften från och med förstnämnda dag till utgången av år 1922. Stadsfullmäktiges tjänstgöringstid skall enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna börja den 1 april 1919 och sluta för ena hälften vid utgången av år 1920 och för andra hälften vid utgången av år 1922. I avseende å Stockholm bliva med hänsyn till där gällande stadganden motsvarande tjänstgöringstider två och fyra år, räknade från och med den 1 april 1919.

Vidare föreslås, att nya val skola före utgången av år 1919 å för dylika val stadgade tider företagas dels i hela riket utom Stockholm av ledamöter och suppleanter i kommunal- och municipalnämnder, drätselkammare samt kyrko- och skolråd, dels ock i Stockholms stad av ledamöter och suppleanter i drätselnämnden samt kyrko- och skolråd. Valen skola avse de i allmänhet föreskrivna tjänstgöringstiderna med början den 1 januari 1920. Därjämte hava upptagits bestämmelser, att å kommunalstämma, allmän rådstuga, kyrkostämma eller sammanträde med fullmäktige skall före utgången av år 1919 till prövning upptagas fråga, huruvida nytt val, avseende tiden från 1920 års ingång, skall förrättas jämväl av annan, av stämman, å rådstugan eller av fullmäktige tillsatt nämnd eller styrelse eller av den eller de personer, som i enahanda ordning må vara utsedda för beredning av ärenden.

Slutligen skola enligt förslaget samtliga landstingsmän omväljas å stadgade tider under år 1919, och tjänstgöringstiden för de tidigare utsedda skall utgå den 30 april nämnda år. För tillämpning av likställigheten mellan städer och landsbygd i avseende å grunderna för bestämmande av antalet representanter i landstinget kräves, att landstingen jämlikt § 2 i landstingsförfordningen företagit indelning i valkretsar och fastställande av det antal landstingsmän, som skall för varje valkrets utses, ävensom fastställt valkretsarnas fördelning i grupper. Skola berörda nya grunder för landstingens sammansättande kunna tillämpas redan vid det påbjudna landstingsmannavalet 1919 måste således därförut valkretsindelning hava av landstinget beslutats, vilket kan ske vid i god tid före valet (t. ex. i februari 1919) utlysta urtima landsting. Då det emellertid kan befinnas mindre påkallat att redan nu bestämma sig för den något

omständliga åtgärden med urtima landsting inom hela riket för nyssnämnda ändamål, har föreskrivits, att den nämnda valkretsindelningen, därest den ej tidigare ägt rum, skall företagas sist av 1921 års landsting, varmed först valen år 1922 finge äga rum efter den nya valkretsindelningen och således utjämningen mellan land och stad först vid nämnda val komme i tillämpning.

Landstingsmannaval skola enligt nu gällande bestämmelser förrättas åren 1920, 1922, 1924, 1926 etc. Då denna ordning icke synes böra mer än nödigt rubbas genom förslaget att nu inskjuta ett nytt landstingsmannaval år 1919, har föreskrivits, att tjänstgöringstiden för de år 1919 valda landstingsmännen skall utgå den 31 augusti 1922. Att ifrågasätta landstingsmannaval både 1919 och 1920 har ansetts olämpligt med hänsyn till riksdagens uttalade önskan om minskning i antalet valtillfällen för politiska och kommunala val.

I samband med övergångsbestämmelserna till lagen om ändring i landstingsförordningen torde jag böra i korthet beröra den av årets lagtima riksdag behandlade frågan om upphävande av den successiva förnyelsen av landstingen. I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 261 i detta ämne uttalade konstitutionsutskottet, att en dylik anordning enligt utskottets mening skulle medföra betydande fördelar och att den borde på det sätt genomföras, att, i samband med antagande av de vilande grundlagsförslagen om fyraårig valperiod för andra kammaren, landstingsmannavalen förlades till andra året av varje för andra kammaren gällande valperiod och att således dessa båda slag av val bleve alternerande med två års mellanrum. Utskottet anslöt sig även, såvitt angår landstingens successiva förnyelse, i huvudsak till Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till lagändringar i berörda syfte. I sammanhang härmed föreslog utskottet, att landstingsmannavalen i allmänhet skulle äga rum å första söndagen i september månad. Emellertid yppades inom riksdagen tvekan, huruvida förslaget om berörda gemensamma valdag vore lämpligt, och förordades, att hela frågan borde uppskjutas till följande år, då en förnyad utredning, särskilt rörande valdagen, kunde föreligga. Kamrarna enade sig också om att, med avslag å utskottets förslag, hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av frågan om införande av en för hela landet gemensam valdag på hösten alternerande för valen till andra kammaren och landstingsmannavalen, vilken utredning borde omfatta jämväl frågan om lämpligheten av den gemensamma valdagens fastställande till en arbetsfri söckendag, samt till nästa riksdag framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda (se riksdagens skrivelse nr 454).

Den i anledningen härav igångsatta utredningen är ännu icke bragt till avslutning, men torde bliva färdig i så god tid, att förslag i ämnet kan föreläggas 1919 års riksdag. Med hänsyn härtill och ehuru väl tanken på ett upphörande i enlighet med Kungl. Maj:ts förenämnda förslag av den successiva förnyelsen av landstingen vunnit allmän tillslutning inom riksdagen, synes nu ej kunna ifrågakomma annat än att i övergångsbestämmelserna till den föreslagna lagen om ändring i landstingsförordningen för närvarande bibehålla den successiva förnyelsen. Annan hänsyn till möjlig ändring av bestämmelsen om den successiva förnyelsen har således icke i förslaget tagits än att, på sätt förut framhållits, tjänstgöringstiden för samtliga de landstingsmän, som skola utses år 1919, föreslagits skola utgå den 31 augusti 1922.

Utöver de ändringar och tillägg, för vilka här redogjorts, hava i de tidigare framlagda förslagen vidtagits vissa jämkningar av huvudsakligen allenast redaktionell natur, vilka icke synas vara av beskaffenhet att särskild redogörelse behöver för dem lämnas.

Departementschefen uppläste härefter de uppgjorda förslagen till

1) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862,

2) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862,

3) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862,

4) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman, samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862,

5) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kyrkostämman, samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863,

6) lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om landsting den 21 mars 1862 och

7) lag om ändring i stadgan om proportionellt valsätt vid vissa val inom landsting och stadsfullmäktige den 13 juni 1913,

samt hemställde, att desamma måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdde hemställdan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle till riksdagen avlåtas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.